

Στα 496 π.Χ., οι Ελλανοδίκες των Ολυμπιακών αγώνων βρέθηκαν μπροστά σε μια ένσταση που θυμίζει σημερινές εποχές. Στο στάδιο είχαν κατέβει για να μετάσχουν στους αγώνες και αθλητές από τη Μακεδονία μ' επικεφαλής τον βασιλιά Αλέξανδρο Α'.

Στην Ολυμπία, έπεσε πανικός στους αντιπάλους και κάποιοι πρόβαλαν το επιχείρημα πως οι αγώνες είναι μόνο για Έλληνες. Ο βασιλιάς Αλέξανδρος έπρεπε ν' αποδείξει την ελληνικότητά του για να μπορέσει ν' αγωνιστεί. Την απέδειξε παρουσιάζοντας το γενεαλογικό του δέντρο. Το παραθέτει συνοπτικά ο Θουκυδίδης στο 2ο βιβλίο της Ιστορίας του. Το παραθέτει και ο Ηρόδοτος στο 8ο βιβλίο της δικής του Ιστορίας:

Ήταν κατευθείαν απόγονος του Περδίκκα. Κι όλοι γνώριζαν πως ο Περδίκκας προερχόταν από τη γενιά του Τήμενου: Του ενός από τα τρία αδέρφια που μπήκαν επικεφαλής των Ηρακλειδών και πραγματοποίησαν την κάθοδο στην Πελοπόννησο, γύρω στα 1100 π.Χ. Μ' άλλα λόγια, οι βασιλιάδες της Μακεδονίας κατάγονταν από τον Δία και τον Ηρακλή και ήταν τόσο Έλληνες, όσο κι οι βασιλιάδες της Σπάρτης και οι Αλευάδες της Θεσσαλίας. Λέγονταν Τημενίδες και θεωρούσαν κοιτίδα τους την Ορεστίδα, περιοχή γύρω από τη σημερινή Καστοριά. Ο Περδίκκας έφτασε εκεί, όταν αυτός και τ' αδέρφια του αναγκάστηκαν να φύγουν από το Άργος και βρέθηκαν στα Πιέρια, όπου τους συνάντησε η Ιστορία, γύρω στα 650 π.Χ..

Έντεκα βασιλιάδες ανέβηκαν στο θρόνο της Μακεδονίας μέσα σε εκατό χρόνια, ως το 310 π.Χ. Οι επτά δολοφονήθηκαν κι ένας έπεσε στη μάχη. Κι αν εξαιρέσουμε τον Φίλιππο Β' και τον πατέρα του Αμύντα Γ' κανένας τους δε βασίλεψε περισσότερα χρόνια απ' όσα ο Μέγας Αλέξανδρος. Και σχεδόν κανένας τους δεν κατέλαβε το θρόνο σε ώριμη ηλικία. Για τα μέτρα της εποχής, ούτε σύντομη ήταν η βασιλεία του Μεγαλέξανδρου ούτε εκπληκτική η ωριμότητά του, όταν ανέβηκε στο θρόνο σε ηλικία μόλις είκοσι χρόνων.

Από μικρά παιδιά, οι γόνοι των εκλεκτών οικογενειών μεγάλωναν μαζί με τα βασιλόπουλα κι ετοιμάζονταν από πολύ νωρίς για να καταλάβουν τα αξιώματα κλειδιά στο βασίλειο. Ήταν οι βασιλικοί παίδες, για τους οποίους πολύ μελάνι έχει χυθεί. Κι αν αυτοί ετοιμάζονταν από πολύ νωρίς, πόσο μάλλον οι ίδιοι οι διάδοχοι του θρόνου και τα μέλη της μιας και μόνης στη Μακεδονία βασιλικής οικογένειας.

Όταν ο Αμύντας Γ', παππούς του Μεγάλου Αλεξάνδρου πέθανε, στα 370 π.Χ., ο μεγαλύτερος γιος του ήταν κάτω από είκοσι χρόνων. Ανέβηκε στο θρόνο ως Αλέξανδρος Β' και, στα δυο μόλις χρόνια της βασιλείας ως τη δολοφονία του, κατάφερε να δημιουργήσει το περίφημο στρατιωτικό σώμα των πεζέταιρων. Ο αδερφός του, Περδίκκας Γ', που τον διαδέχτηκε, ανέβηκε στο θρόνο μικρότερος από 18 χρόνων και το 359 π.Χ. ήταν 25άρης, όταν έπεσε στη μάχη με τον Βάρδυλο, βασιλιά των Μολοσσών, μαζί με άλλους 4.000 Μακεδόνες. Οι νικητές είχαν το βασίλειό τους στην περιοχή της λίμνης των Ιωαννίνων. Εκείνη την εποχή, το τρίτο από τ' αδέρφια, ο Φίλιππος Β', ήταν 22 χρόνων και βασιλιάς σ' ένα νικημένο κι από παντού απειλούμενο βασίλειο. Μέσα σ' ένα μόνο χρόνο, κατάφερε ν' αναδιοργανώσει τον στρατό και ν' αναπτύξει τέτοια διπλωματική δραστηριότητα, που έκανε τη Μακεδονία αμέσως σε όλους σεβαστή. Υπέταξε τους Μολοσσούς της Ηπείρου, επέκτεινε τα σύνορά του κράτους προς τη Θράκη (342), εκστράτευσε (339) εναντίον των Σκυθών και κυριάρχησε στη Νότια Ελλάδα μετά τη νίκη του στη Χαιρώνεια (338). Όταν, το 336, δολοφονήθηκε, άφησε στον γιο του ένα κραταιό και καλά οργανωμένο βασίλειο. Γι' αυτό, ο Τζέι Αρ Έλις του πανεπιστημίου Μόνας (Monash) της Αυστραλίας υποστηρίζει:

«Σε οικουμενική ευρύτητα και απήχηση, τα επιτεύγματα του (Μεγάλου) Αλεξάνδρου υπερέβαλλαν κάθε άλλου. Αλλά ο μεγαλύτερος βασιλιάς της Μακεδονίας και των Μακεδόνων ήταν ο Φίλιππος, ο γιος του Αμύντα».

Αυτή είναι η άποψή του κι αν αυτό είναι ευρύτερα παραδεκτή αλήθεια, ο Φίλιππος κι ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν οι πιο μεγάλοι βασιλιάδες της Μακεδονίας. Κι αν, 150 χρόνια πριν, ο Αλέξανδρος Α' απέδειξε πως ήταν Έλληνας, ο Φίλιππος κι ο Μεγαλέξανδρος το έκαναν πράξη. Γράφει ο Χάμοντ του πανεπιστημίου του Μπρίστολ:

«Οι Μακεδόνες βασιλιάδες ήταν Έλληνες όχι μόνο στην καταγωγή αλλά και στη νοοτροπία, τη θρησκεία και την παιδεία. Στο βασίλειό τους έβρισκαν άσυλο Έλληνες που είχαν διωχθεί από τους εχθρούς τους. Στην αυλή τους φιλοξενούνταν εξέχουσες φυσιογνωμίες του ελληνικού πνευματικού κόσμου (ποιητές, ιστορικοί, φιλόσοφοι, γιατροί, ηθοποιοί, ζωγράφοι, τεχνίτες, οικονομικοί και πολιτικοί σύμβουλοι). Η Μακεδονία ήταν συνδεδεμένη με την υπόλοιπη ελληνική οικουμένη. Ωστόσο, δεν ήταν ακόμη τμήμα της και το 359 π.Χ. (χρονιά που ανέλαβε ο Φίλιππος), κανείς, εκτός ίσως από τον Φίλιππο, δεν φανταζόταν ότι θα διαδραμάτιζε ποτέ κάποιο ρόλο στα πράγματα των Ελλήνων».

Γράφει ο Τζέι Αρ Έλις:

«Όπως ο πατέρας του, έτσι και ο Αλέξανδρος έζησε και πέθανε ως ενθουσιώδης λάτρης του υψηλότερου ελληνικού πολιτισμού».

Και σ' άλλο σημείο προσθέτει για τον Μεγαλέξανδρο:

«Παρ' όλο που ήταν σε θέση, σχεδόν περισσότερο από κάθε άλλον Έλληνα, να εκτιμήσει τις αρετές των Ασιατών, τους οποίους υπέταξε, υπήρξε μέχρι τέλους Έλληνας και Μακεδόνας. Σε σύγκριση με άλλες μορφές βασιλείας, η πρόσβαση των συμπατριωτών του προς τον βασιλέα τους παρέμεινε εύκολη και ανεπίσημη, όπως επέβαλλε η παράδοση. Μοιραζόταν μαζί τους κατά τον παραδοσιακό τρόπο τους μόχθους και τους κινδύνους ως το τέλος της βασιλείας του».

Θεός, αυτοκράτορας, σεβαστός σ' Ανατολή και Δύση, ο διασημότερος άντρας των Βαλκανίων έσβησε μέσα στον πυρετό στα 32 του χρόνια: Ο Μεγάλος Αλέξανδρος πέθανε στις 13 Ιουνίου του 323 π.Χ. Είναι ο πρώτος Βαλκάνιος ιδρυτής αυτοκρατορίας που ξεκίνησε από την περιοχή κι απλώθηκε στην τότε γνωστή ανατολική οικουμένη και την Αίγυπτο. Ίσως γι' αυτό είναι και ο μοναδικός άντρας, τον οποίο τόσοι λαοί προσπάθησαν να οικειοποιηθούν. Οι Αιγύπτιοι και οι Πέρσες ήταν οι πρώτοι. Οι κάτοικοι του κρατιδίου των Σκοπίων οι τελευταίοι.

Γράφει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος:

«Κανένας άλλος δεν γονιμοποίησε, όπως ο Αλέξανδρος, τη φαντασία τόσο πολλών λαών και φυλών, καθώς και τόσο πολλών αιώνων. Ο θρύλος έκαμε τον Αλέξανδρο να μπει, με τις πιο παράδοξες μεταμορφώσεις, στην παράδοση όχι μόνο των Ευρωπαίων, που τον μεταμόρφωσαν σε ιππότη του Μεσαίωνα, αλλά και των Περσών, των Αιγυπτίων, των Ινδών, των Ιουδαίων και των Μωαμεθανών. Ξένα έθνη, μεγάλες φυλές με βαθιά σοφία και παράδοση, οικειοποιήθηκαν τον Αλέξανδρο ως μυθικό ήρωα, ως θεό ή πρόδρομο του Μεσσία, ακόμη και ως άγιο του Χριστιανισμού».

Η ορμητική του εκστρατεία, οι ασύλληπτες σε έκταση κατακτήσεις του και το νεανικό του παράστημα, έφεραν τον Αλέξανδρο τον Μακεδόνα στο χώρο του θρύλου, απ' όταν ακόμα ζούσε. Ο απόηχος των εκπληκτικών του κατορθωμάτων, του προσέδινε υπερφυσικές ιδιότητες. Τον θεοποιούσαν. Ο ξαφνικός του θάνατος, στα 32 του χρόνια, έπεισε τους λαούς σ' Ανατολή και Δύση πως είχαν να κάνουν με κάτι θεϊκό κι απόκοσμο. Πρώτος ο Πλούταρχος, τον Α' μ.Χ. αι., του πρόσθεσε το επίθετο Μέγας. Καθώς κυλούσαν οι αιώνες, ιστορικά γεγονότα και φανταστικά μπλέκονταν σ' ένα συναρπαστικό παραμύθι. Στα μέσα του Γ' αι. το μυθιστόρημα «Ο βίος του Αλεξάνδρου» έγινε ανάρπαστο...

Ο ιστορικός Καλλισθένης από την Όλυνθο της Χαλκιδικής ακολούθησε τον Αλέξανδρο στην εκστρατεία του στην Ασία κι έγραψε τα «Ελληνικά», απ' τα οποία μόνο μερικά αποσπάσματα σώθηκαν, και τις «Αλεξάνδρου πράξεις». Πέθανε πέντε χρόνια πριν από τον στρατηλάτη, αφού πρώτα φυλακίστηκε με την κατηγορία της συνωμοσίας. Πάνω από πεντακόσια χρόνια αργότερα, το όνομα του Καλλισθένη χρησιμοποίησε ο άγνωστος συγγραφέας, που εμείς τον ονομάσαμε Ψευτοκαλλισθένη, για να υπογράψει τον «Βίο του Αλεξάνδρου». Ένα ασύλληπτο παραμύθι με φανταστικές εκστρατείες και απίθανα κατορθώματα σε ανύπαρκτες χώρες, ανακατεμένο με πραγματικά περιστατικά. Μέσα στ' άλλα, ο Αλέξανδρος παρουσιάζεται ως νόθος γιος της Ολυμπιάδας και του Αιγύπτιου μάγου και τελευταίου βασιλιά Νεκνεναβώ.

Το μυθιστόρημα γνώρισε τεράστια επιτυχία. Στα βυζαντινά χρόνια, μεταφράστηκε πολλές φορές στα απλά ελληνικά είτε πεζό είτε ως ποίημα. Και κάθε φορά με νέες προσθήκες. Ο «Βίος του Αλεξάνδρου» έμεινε στην ιστορία με την ονομασία «Η φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου» κι έτσι τυπώθηκε τρεις φορές τον ΙΖ' και τουλάχιστον έξι τον ΙΗ' αιώνα. Στη νεοελληνική παράδοση, νέα πρόσωπα μπήκαν στη σκηνή κι ανάμεσά τους η Γοργόνα, η αδερφή του κοσμοκράτορα, που ήπια τ' αθάνατο νερό και βρέθηκε στις θάλασσες απ' τη μέση και κάτω ψάρι κι απ' τη μέση και πάνω πανέμορφη γυμνόστηθη γυναίκα. Αρπάζει τα πλοία από την πλώρη και ρωτά τους καπετάνιους ακόμα και σήμερα: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος;». Κι αν τύχει να μην ξέρει ο καπετάνιος και της πει πως πέθανε από τα χρόνια τα παλιά, η Γοργόνα βυθίζει το καράβι και κλαίει και χτυπιέται και σηκώνει τα κύματα βουνά. Μ' αν τύχει να ξέρει ο καπετάνιος και της πει «ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει», την κάνει ευτυχισμένη. Η Γοργόνα απομακρύνεται τραγουδώντας...

Από τον Γ' ή τον Δ' αιώνα, ο Ιούλιος Βαλέριος μετάφρασε το μυθιστόρημα «Βίος του

Αλεξάνδρου» στα λατινικά. Η μετάφραση γνώρισε τεράστια επιτυχία. Ως το μεσαίωνα, με προσθαφαιρέσεις και παραλλαγές, η φήμη του έφτασε από τη Βουλγαρία ως την Ισλανδία κι από την Ισπανία ως τη Ρωσία. Στα χρόνια των απογόνων του Σεπτίμιου Σεβήρου, ο Αλέξανδρος λατρευόταν στη Ρώμη ως θεός. Είχε προηγηθεί η λατρεία του στην Αίγυπτο ως γιος του Άμμωνα κι άλλοτε ως προσωποποίηση του θεού Άμμωνα στη γη. Στα χρόνια του μεσαίωνα, ο Αλέξανδρος πιστευόταν ότι ήταν ατρόμητος ιππότης, φεουδάρχης ξακουστός όμοιος με τον Καρλομάγνο. Στην ιστορία των Μακκαβαίων, είναι ο ελευθερωτής της Βαβυλώνας και πρόδρομος του Μεσσία.

Στην Ανατολή, ο Μωάμεθ θεωρούσε τον Αλέξανδρο προϊσλαμικό προφήτη, ενώ οι νεότεροι μωαμεθανοί τον ονομάζουν Σικάνταρ και τον θεωρούν αντρειωμένο ήρωα και φανατικό μουσουλμάνο. Ήταν λένε Δουλκαρνέιν: δικέρατος, δηλαδή. Μηλόκερω τον έλεγε ο Ψευτοκαλλισθένης. Στη Σουμάτρα της Ινδονησίας τον λατρεύουν ως θεό, ενώ για τους Μογγόλους είναι ο Ισκάνταρ Μπέη, ο εθνικός τους ήρωας...

Για τους Τούρκους, ο Μεγαλέξανδρος είναι ο γενναίος Ισκενδέρ. Για τους Αφγανούς και Πέρσες, το ατρόμητο βασιλόπουλο Σικανδέρ. Τα κατορθώματά του περιγράφει το περσικό έπος της μωαμεθανικής περιόδου, Σαχναμέ, που σημαίνει «Βιβλίο των βασιλέων»:

Ο Αλέξανδρος είναι ο Σικανδέρ Ρουμί, θετός γιος του Φιλίππου, χριστιανός καίσαρας ρωμαϊκού κράτους της Μ. Ασίας με πρωτεύουσα το Αμόριο. Τη μια έχει πρωθυπουργό τον Βίδεκουν (πρόσωπο υπαρκτό, που, όμως, ήταν Ούννος σύμβουλος του Αττίλα), την άλλη έχει πρωθυπουργό τον χριστιανό φιλόσοφο Αριστοτέλη. Με οδηγό τη σημαία του σταυρού, ο Σικανδέρ κατακτά τον κόσμο όλο, γίνεται Τζιχάν Γκιρ: τέλειος κοσμοκράτορας. Περνά την Ινδία, φτάνει στη γη του σύννεφου, μπαίνει μόνος μέσα και περνά στη φωτεινή νεφέλη για ν' ακούσει το «λα-ιλα ιλ-αλλάχ, Μουχάμετουν ρεσούλ ουλλάχ» («Ένας ο θεός και προφήτης του ο Μωάμεθ»). Ο Σικανδέρ καταλαβαίνει πως διάβηκε πια τα πέρατα του κόσμου και γυρνά πίσω...

(Έθνος, 12.6.1997) (τελευταία επεξεργασία, 5.2.2009)

